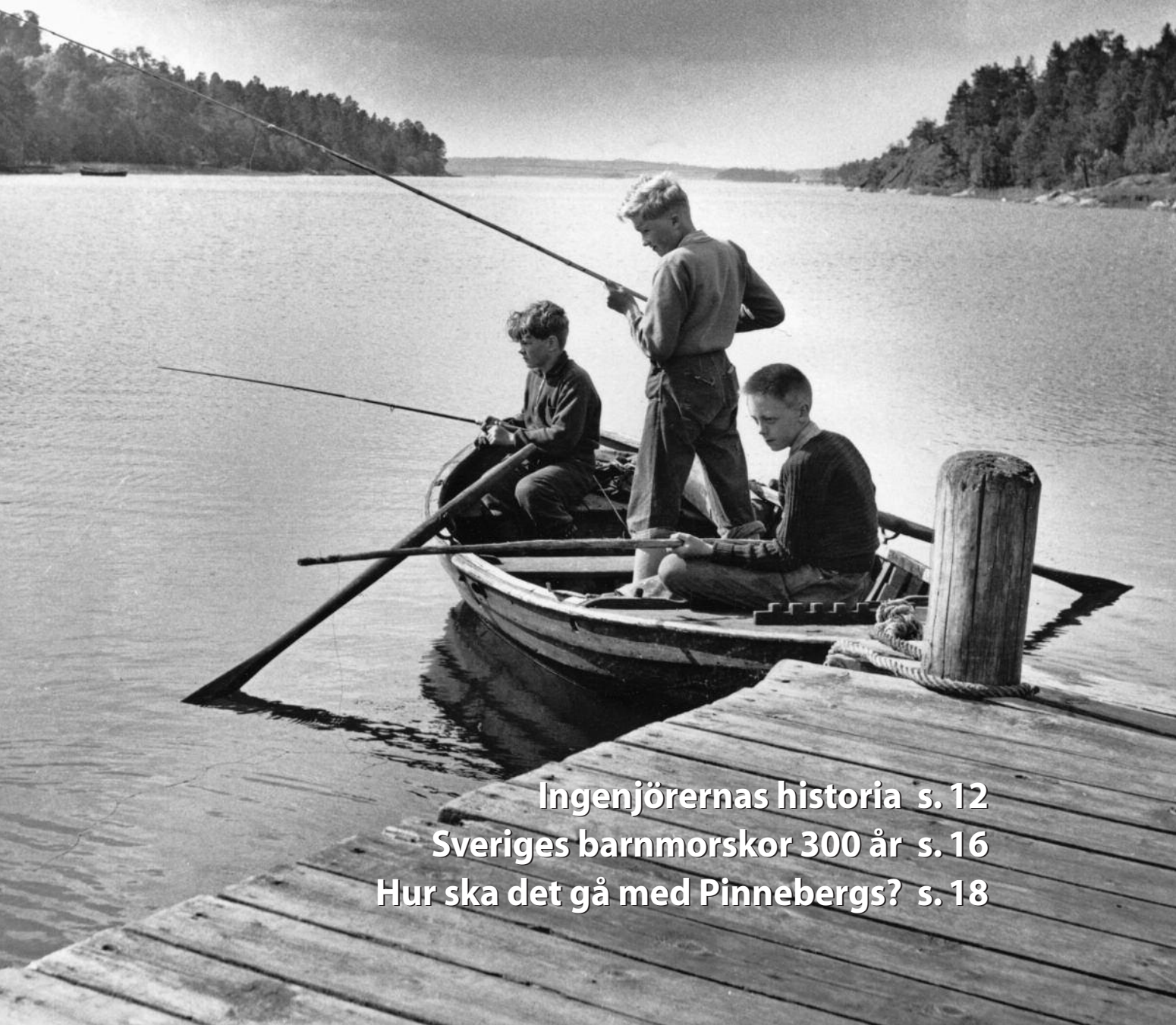

TAM-REVY

Meddelanden från TAM-Arkiv. Nr 2/2011

Sture Nordh om fackets framtid

s. 4

Ingenjörernas historia s. 12

Sveriges barnmorskor 300 år s. 16

Hur ska det gå med Pinnebergs? s. 18

Vägen för facket – lång eller krokig?

Den kände danske skådespelaren Mads Mikkelsen har på ett slående sätt pekat på vad människor i gemen menar med livspussel. I en reklamfilm gjord på uppdrag av resebolaget Fritidsresor frammanas en bild av ett liv som snabbt flimrar förbi, hastigt övergår från barndom, ungdom, vuxenliv till ålderdom och död: "Livet består av 29 000 dagar, av de dagarna sover vi bort 10 000 dagar, arbetar 9 000 dagar, tittar på TV cirka 2 000 dagar och sitter framför datorn alltmer..." Visserligen går vissa dagar bara åt till ingenting – med Mikkelsens lugna, lite dova stämma framhåller han med enfaset att vi ska vara rädda om alla dagar, att vi ska erinra oss att det viktiga inte är de dagar som passerar utan de vi minns. Resa, rekreation och fritid är det vi ska njuta av, inte jobbet. Ett helt naturligt budskap för en resebyrå.

Facket arbetar för ett livspussel som ger möjlighet till balans mellan fritid och arbete. Under Sture Nordh tid som TCO-ordförande har frågan varit ständigt aktuell och viktig – den har fått genomslag i debatt och politik och gjort skillnad. I detta nummer av TAM-Revy intervjuas han om sitt arbete. Idag brottas många fackliga organisationer med sina problem: att många inte längre går med i facket. Sture Nordhs lösning är facklig förändring för att organisationerna ska vinna tillbaka sina förlorade medlemmar som inte minst återfinns bland de unga och välutbildade.

Enligt Sture Nordh är kunskaper om fackets förflutna viktigt, särskilt för den som väljer att vara facklig aktivist eller förtroendevald. Mot denna bakgrund är det inte konstigt att Nordh initierat och aktivt följt, Uno Westerlunds arbete om TCO:s historia, som i detta nummer recenserar av författaren Anders Björnsson.

På en konferens i Bonn om facket och framtida utmaningar kan läsare ta del av de synpunkter som forskare i ämnet kommit fram till – att arbetsmarknaden har förändrats, att tjänstemannagrupperna ökar och att andra löntagare minskar i antal. En reflektion är att produktionen de senaste decennierna har ökat i en högre takt än underlaget för efterfrågan: lönerna. Arbetsintensiv produktion har flyttat till länder med lägre löner, sämre allmänna villkor och pensionsrättigheter. De länder som blivit av med produktion får ett högre arbetskraftsutbud. Botemedlet är, från bland annat politiskt och fackligt håll, att öka utbildningsnivån på arbetskraften. Universitet och högskolor växer med fler lärare och studenter. I USA

är denna sektor en veritabel industri. Utbudet på akademiker ökar och arbetsmarknaden ska absorbera dessa grupper. Det ställer nya krav på samhället, på facket. De välutbildade organiserar sig fackligt – dessas förbund ökar. Men himlen saknar inte mörka moln. Klyftan mellan produktionsvolymen i världen och underlaget för efterfrågan tenderar inte att minska. Blir akademikerna nästa grupp som blir föremål för lönedumpning?

Mitt i all denna förändring står vardagsmänniskan. Det är i hennes liv som förändringarna märks. På vägen till konferensen möter artikelförfattaren en man som drabbats av arbetslivets förändring. Medan han berättar om sitt öde visar han vägen till konferensen där professorer samlats för att spå i framtiden. Men är det inte så att det i sista hand är på *hans* axlar som fackets framtid vilar?

Denna händelse anknuter till avslutningen på detta nummer av TAM-Revy. I den avslutande artikeln återkallas nämligen minnet av en roman från det tidiga 30-talets Tyskland: "Hur ska det gå med Pinnebergs?" I denna roman står åter den "lilla" människan i centrum: kontoristen Johannes Pinneberg, hans fru och lilla barn. Han blir arbetslös i krisens spår och läsaren får följa hans öde. Boken speglar den speciella "tjänstemannafråga" – problemet med proletariserade tjänstemän – som växte fram under mellankrigstiden. Det var ur mellankrigstidens sociala häxbrygd som nazismen växte sig stark. En roman kan ge liv åt de abstrakta analyserna och beskrivningarna genom att skildra det bakomliggande: mänskliga lidelser såsom kärlek, solidaritet, svek eller maktens svindel.

I sin strävan efter att vara med och forma framtiden borde fler besöka våra arkiv. Det visar chefredaktören för tidskriften jordemodern, Margareta Rehn, i sin skildring av barnmorskornas historia. I avvaktan på att fler ska

forska, skriva om och beskåda våra värdefulla dokument får läsarna ta del av TAM-Arkivs arbete med sina arkiv genom artiklar av Jim Löfgren och Magnus Wåhlberg. Vår framtid är laddad med nuet och det förflutna.

Lars-Erik Hansen

Chef på TAM-Arkiv

TAM-REVV NR 2 • NOVEMBER 2011

Årgång 15

ISSN 1654-6997

Redaktör

Lars-Erik Hansen

I redaktionen

Lars-Erik Hansen, Leif Jacobsson,
Jim Löfgren (bildredaktör)

Grafisk form och layout

Clou form/Madeleine Vestin

Tryck

Exaktaprinting, Malmö

Omslagsbild

Sommarbild från Statstjänstemannaförbundets arkiv. TAM-Arkiv.

Manusstopp till nästa nummer

Planerat till 31 mars 2012

TAM-Arkiv

Grindstuvägen 48-50, 167 33 Bromma

Telefon: 08-54 54 15 60

Telefax: 08-31 71 76

E-post: tam-arkiv@tam-arkiv.se

Hemsida: www.tam-arkiv.se

Postgiro: 487 40 99-7

TAM-Arkiv

1 november 2011 TAM-ARKIVS MEDLEMMAR

Akademikerförbundet SSR

Civilekonomerna

DIK

Fackförbundet ST

Farmaciförbundet

Finansförbundet

Förhandlings- och samverkansrådet (PTK),

Försvarsförbundet

Försäkringstjänstemannaförbundet (FTF)

Journalistförbundet

Kyrkans Akademikerförbund (Kyrka)

Lotsförbundet

Läraryrket

Lärarnas Riksförbund (LR)

Naturvetarna

Nordiska Finansanställdas Union (NFU)

Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR)

Polisförbundet

SKTF

Skogs- och lantbrukstjänstemannaförbundet (SLF)

Svenska Folkhögskolans Läraryrket (SFHL)

Svenska Läkaresällskapet

Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)

Sveriges Fartygsbefälsförening (SFBF)

Sveriges Ingenjörer

Sveriges Skolledarförbund

Sveriges Tandläkarförbund

Sveriges Universitetsläraryrket (SULF)

Teaterförbundet (TF)

Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)

Tull-Kust

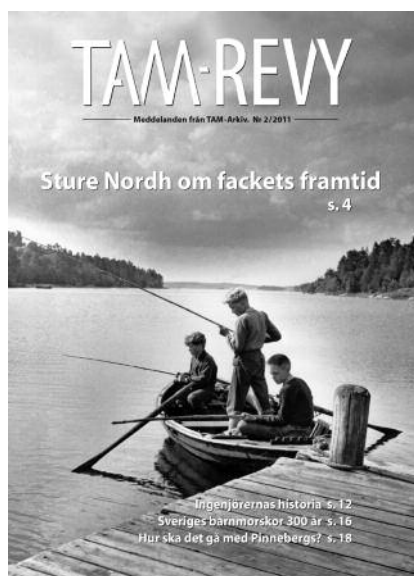
Unionen

Vårdförbundet

Yrkesföreningen Miljö och Hälsa (YMH)

I DETTA NUMMER

Redaktören har ordet	2
Sture Nordh: "70-talet var ohistoriskt ur tjänstemannasympunkt"	4
Facket i en förändrad omvärld – i takt med tiden?	6
Antologi om förskolans omvandlingar	8
Samhällets stöttepelare, reformarbetets pådrivare	10
Ingenjörshistoria.se – en förnyad satsning på att levandegöra arkiv	12
Digital arkivering på TAM-Arkiv	14
Sveriges barnmorskor 300 år	16
Hur ska det gå med Pinnebergs?	18

Sten Sture den äldre var en riksföreståndare som slogs för Sveriges självständighet på 1400-talet, han byggde också på stödet från bönderna, något som hindrade ett aristokratiskt statsskick och banade väg för nationalstaten Sverige. Hans namn Sten Sture Vilhelm Nordh, som var TCO-ordförande fram tills i år, värnar om "den svenska modellen" – och har klara åsikter om hur den bör bevaras i framtiden.

Sture Nordh: "70-talet var ohistoriskt ur tjänstemannasympunkt"

TCO har sitt högkvarter på Linnégatan 14 på Östermalm i Stockholm. Jag besöker det en dag i början på hösten när löven just börjat skifta färg. Fyra trappor upp ligger en avdelning som heter "facket förändras". Där tar Sture Nordh emot för en intervju.

Han är en gråhårig man, strikt klädd: han ger ett ämbetsmannaliknande intryck. Det är ju också tjänstemän han har representerat i sin egenskap av ordförande i TCO i hela tolv år från 1999 till 2011.

Sture har varit föreningsaktiv i hela sitt liv – från ungdomsåren i en socialdemokratisk studentförening till att bli ordförande i SKTF och tillhöra TCO:s innersta krets. Han har sett mycket av hur facket förändras genom åren. Men hur ser han på dess framtid? Vilken väg bör facket ta, vilka är de viktiga frågorna? Det är dessa frågor jag söker svar på.

Vi sätter oss ned i Stures inglasade lilla rum. Det blir tidigt under vårt samtal klart att det är det arbete som inletts inom "facket förändras" som han ser som sin viktigaste insats under sin tid som TCO:s ordförande. Det har handlat om att få tillbaka de 100 000 medlemmar som lämnat facket. Detta arbete har lett till att 20 000 av dem nu har återvänt till organisationen. Medicinen har varit

att satsa mer på unga och välutbildade, ty det är där minskningen skett. Han beskriver förändringsarbetet som en modernisering och utveckling av det fackliga jobbet.

Människor nuförtiden matas med individualismen säger jag och föreslår att det är ett potentiellt hinder för facklig organisering. Men om detta vill han inte hålla med. Samhällsförändringarna är inte särskilt stora. I grunden finns de gamla värderingarna kvar – de som handlar om att det ska gå rätt till i arbetslivet. Men numera tar sig dessa värderingar andra uttryck:

– Människor är idag bättre utbildade, har gott självförtroende på goda grunder. Och det är ju för att stödja de starka individerna som också facket behövs, menar han.

1970- och 80-talen var inte typiska för tjänstemannarörelsen, hävdar Sture Nordh. TCO har alltid sett till både kollektivet och individen. Kollektivavtalen ska vara grunden men därutöver har man sett på individens möjligheter till löneutveckling. Den fackliga förändringen ser han som ett tecken på att TCO i modern form återvänder till sina rötter. Tidigare var det fackliga arbetet alltför kollektivistiskt, driven av vänstervågen på 60- och 70-talen. Man gjorde saker *åt* medlemmarna snarare än

med medlemmarna utifrån vars och ens behov. Han gester blir plötsligt mer entusiastiska när han talar om sin hjärtefråga.

TCO och Saco

Idag är det inte många som talar om sig själva som "tjänstemän", man identifierar sig mer med sitt yrke. Hur ser han på möjligheterna till samarbete, kanske till och med ett samgående med Saco?

Jo, Sture Nordh har arbetat för ett närmande mellan TCO och Saco. Idag är de tillsammans större än LO. Tjänste- och akademikergrupperna – de välutbildade människorna – har vuxit i antal. Dessutom har de en högre organisationsgrad än arbetaryrkerna, något som är unikt i världen. De två organisationerna borde se bort från organisationsegoismen och bygga en ny struktur som är ännu starkare och som bättre kan påverka villkoren för alla medlemmar, menar han. Men hittills har Saco inte varit intresserade, lägger han till.

När det gäller LO är den stora stötestenen deras koppling till socialdemokratin. Detta trots att partipolitisk identitet inte är lika självklart klassbundet som förr. För TCO är det självklart att vara partipolitiskt obundet:

– Och det tror jag är framtiden

för fackliga organisationer, siar han om framtiden.

Sture Nordhs grundläggande tro är på den svenska modellen. Efter som den tjänat Sverige väl kommer den att bestå i framtiden. Kärnan är den fria förhandlingsrätten och kollektivavtalen. Arbetets villkor regleras av kollektivavtal. De går att anpassa till olika branschens behov. Det gynnar företagen men även löntagarna eftersom det resulterar i stabila villkor. Men om vi ska ha kvar detta system måste facket bibehålla en hög organisationsgrad, betonar Sture och lyfter sitt finger i luften. Och vi återkommer till en hjärtefråga: facklig förnyelse.

För Sture Nordh är kunskaper om fackets historia – alltså TAM-Arkivs speciella kunskapsområde – helt avgörande. En facklig företrädare som känner sin historia behöver inte tveka om betydelsen av sådant som förhandlingsrättens betydelse. När olika regeringar har försökt ändra dessa spelregler har han reagerat med ryggmärgen. Alla attacker mot gällande kollektivavtal – vare sig det gällt höjd pensionsålder eller ändringar i

sjukförsäkringen – har slagits tillbaka under hans ordförandetid. Dessa framgångar bottnar i hans gedigna kunskaper om TCO:s historia, säger han med eftertryck. Om man känner sin historia vet man också hur viktig den fria förhandlingsrätten måste vara – också inför framtiden. Den kommer att vara helt avgörande för att kunna påverka medlemmarnas villkor.

Livspusslet och jämställdheten

Hur är det med jämställdheten då? Jo, även om orättvisorna finns kvar är han stolt över att TCO genom sina organisationer, kvinnliga aktiver och företrädare hårt drivit kraven på rättvisa löner och villkor. En av TCO:s frågor är "livspusslet" – hur man ska förena yrkesarbetet med ett föräldraskap. Många är de – även utanför TCO – som har känt igen sig i begreppet.

Han är glad över att det nu är en duktig, kompetent och omdömesgill kvinna – Eva Nordmark – som tar över ordförandeskapet i TCO. Det signalerar att TCO är en organisation för kvinnor och män. Män

Sture Nordhs personarkiv

Bland intressanta nyinkomna arkiv kan nämnas en samling anföranden och artiklar från TCO:s nyligen avgångne ordförande Sture Nordh. De omfattar tiden 1997-2009.

Sedan tidigare finns ett omfattande material från Sture Nordh. Detta sträcker sig ända till hans tid som skolpolitiker omkring 1970.

och kvinnor har olika erfarenheter i arbetslivet. Han är inte säker på att skillnaden i valet av frågor är så stor men det är klart att framtoningen spelar roll.

Hur har han själv klarat sitt "livspussel"? Han har varit hemma några månader med sina barn – tycker att han varit "hyggligt" närvarande – men ser sig inte som en förebild i det avseendet. Är det något han ångrar?

– Jag har aldrig mött en man som säger att: "jag var pappaledig för länge". *Jag har aldrig mött en man*, som sagt: "jag ångrar att jag var tillsammans med mina barn för mycket när de växte upp", upprepar han långsamt medan han ser mig i ögonen. Jag borde ha varit mer med dem under deras uppväxtår, tillägger han.

Vilken typ av ledare har han varit? Han beskriver sig som värderingsdriven – målinriktad. En person som är intresserad av människor och deras möjligheter. Ingen annan plats i yrkeslivet skulle passat honom bättre än ordförandeskapet i TCO, hävdar han. Det blir – när man träffar honom – uppenbart att han är en retoriker som skickligt upprepar centrala budskap och hittar sina uttryck. Samtidigt är han inte överdriven i sina gester som ofta uttrycks i tydligt vertikala och horisontella rörelser. Lagom alltså. Kanhända inkarnerar han på detta sätt den svenska modellen?

Av Leif Jacobsson

Medarbetare på TAM-Arkiv och
fil.mag. i socialantropologi

Sture Nordh, TCO-ordförande fram tills i år, har arbetat för ett närmande mellan TCO och Saco.

Medan professorer analyserar arbetsmarknadens förändring finns det något annat: vardagserfarenheten av samma skiften. Ett möte med en enskild människa kan belysa verkligheten bättre än en teori.

Facket i en förändrad omvärld -

Det var en strålande varm och solig sensommardag i Bonn – tidigare huvudstad i Västtyskland. Vad kan en avdankad huvudstad ha att erbjuda mer än ett underbart väder? Vid centralstationen inträffar ett för en nykomling vanligt problem – hur orienterar man sig utan referensramar? Fråga någon på gatan om vägen?

Sagt och gjort – en hygglig man i trettiårsåldern spatserar med en liten hund, en blandras, brunspräcklig och tilltufsad, men pigg, nästan sprallig. Husse vet vägen till hotell och konferensanläggningen. Han går hemmastadd vid min sida i tjugo minuter. Under denna tid hinner han på högtyska förklara för mig att situationen i Tyskland är bedrövlig, åtminstone för honom. Han var arbetslös och saknade akademisk utbildning. Alla jobb hade flyttat utomlands. Själv kunde han nästan inte försörja sig, eftersom det sociala skyddsnätet sedan länge var nästintill nedmonterat. Han ville flytta och frågade mig om Sverige. Han hade aldrig varit i Sverige, men han var övertygad om att Sverige var ett bättre land att leva i än i Tyskland. Kanske var det mindre plågat av förändringens kyliga vindar, kanske var det en oas med dolda skatter.

Själv var jag på väg till en konferens om fackföreningarnas hantering av strukturförändringarna i samhället, om globalisering, om sociala och ekonomiska utmaningar. Den

7-10 september 2011 deltog TAM-Arkiv i en internationell sammankomst om bland annat fackliga organisationer och deras historia i Bonn. Arrangören var International Association of Labour History Institutions (IALHI).

IALHI sammansluter arkiv, bibliotek, dokumentationscenter, musei- och forskningsinstitutioner från hela världen som är specialiserade på historia angående arbete och socialt liv. Till att börja med utgjordes IALHI övervägande av europeiska och nordamerikanska institutioner. Nu har IALHI 110 medlemmar från fem kontinenter.

Friedrich-Ebert-Stiftung – arrangör

Värd för konferensen var Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) som grundades 1925. Friedrich Ebert var en tysk socialdemokratisk politiker. Han var den så kallade Weimarrepublikens förste president efter första världskriget 1918, men han avled hastigt redan 1925. Till minne av honom upprättades en stiftelse. I Tyskland har denna stiftelse även hand om tjänstemannaarkiv.

Stiftelsen främjar utbildning i politik, sociologi och demokrati. Den arbetar för internationell förståelse och samverkan. Den ger ekonomiskt

Friedrich-Ebert-Stiftung skapades till minne av Weimarrepublikens förste president. TAM-Arkivs chef Lars-Erik Hansen har varit där på seminarium. Bild: Wikipedia Commons.

– i takt med tiden?

stöd till ungdomar som vill utbilda sig inom universitet eller högskolan.

När nazisterna kom till makten i februari 1933 förbjöds stiftelsen och den återuppstod inte förrän 1947. Stiftelsen mål är sedan denna tid att bidra till förnyelsen av socialdemokratien, verka för frågor om ekonomisk och social rättvisa samt arbeta för en dialog mellan fackföreningar etcetera.

Två professorer provocerar

Till seminariet är två huvudföreläsare inbjudna: professor Hans Gser från Zürich och professor Jürgen Mittag från Köln. Gser talar om de tekniska förändringarnas inverkan på arbete.

Gser ställer det äldre mekaniska mot den moderna automatiserade produktionen. Hantverk ger unika möjligheter att omedelbart uppleva resultatet. Det är betydligt svårare att studera den moderna produktionen. Hantverket har visserligen förändrats från arbete med händerna, till arbete med verktyg, till arbete med maskiner, men det är fortfarande greppbart. Datorernas intåg i produktionen, nätverk eller molnet gör studier svårare.

Jürgen Mittag refererar till en annan forskare – professorn i sociologi Ulrich Beck och dennes studier om arbete och globalisering – som visar att den så kallade arbetarklassen som en följd av automatisering eller rationalisering minskar och är på

väg att försvinna. Mittag hävdar att den tendens mot minskad arbetstid som varit tydlig under efterkrigstiden bland annat som ett resultat av ekonomisk tillväxt och högre löner har stannat av. Idag ökar istället arbetstiden. Det omfattar speciellt de grupper som har en hög kompetens inom sitt område till exempel vissa ingenjörer och läkare.

Mittag menar att 1970-talet markerar en brytningstid och radar upp en rad faktorer som visar på en förändring av arbetet:

1. Antal deltid arbetare ökar
2. Antal personer som arbetar dagtid ökar
3. Tillverkningsindustrin minskar
4. Inom den så kallade servicesektorn ökar antal arbetstillfällen till exempel inom turistnäringen
5. Fler arbetsuppgifter kräver längre utbildning för att utföras
6. Kraven på flexibilitet i arbetet ökar.

Mittag framhåller att arbetet tenderar att betyda mer för en människa idag – det markerar social status, det ger inkomst, det gör det möjligt att bo på ett visst sätt.

Arkivarie beskriver en social verklighet

Efter en beskrivning av forskning om arbete och arbetsliv följde det tyska facket beskrivning av sin dagliga verksamhet – dess problem och möjligheter. Från tjänsteman-

nafacket "Verdi" kom Dr Hartmut Simon. Verdi är ett fackförbund inom servicesektorn med något över två miljoner medlemmar. Det bildades år 2001 som en sammanslagning mellan en rad fackföreningar inom tyska LO.

Han meddelar att tjänstemannafacket inom servicesektorn har en stark position i Tyskland. Deras krav på minimilöner, deras motstånd mot arbetsgivare som avskedar tillsvidareanställd personal och anställer visstidsanställda med sämre villkor och lön och deras kamp för ett rättvist och hållbart pensionssystem ligger enligt Simon bakom styrkan och förtroendet. På en fråga om Simon såg en enad fackförening som bättre än en uppdelning mellan tjänstemän och andra löntagare svarade han att ett fackförbund blir inte i första hand starkt genom sin storlek, utan som ett resultat av sin representativitet för sina medlemmar. Han tillade att det är ett tidens tecken att tjänstemän har fått en annan agenda idag än tidigare och att de driver olika politiska frågor.

Konferensen lider mot sitt slut. På hemvägen stöter jag inte på mannen med hunden, han som saknar ett tryggt jobb och en försörjning. Han som söker efter ett oönskat men förmodat bättre fjärran. I hans längtan vilar fackets framtid.

Av Lars-Erik Hansen

Chef på TAM-Arkiv

Var barnträdgårdsrörelsens pionjärer i Sverige – systrarna Moberg – framförallt kärleksfulla kvinnor som var hängiva sitt kall? Eller var de – som sentida avhandlingar tenderat att skildra dem – ett slags tidiga feminister som slagit sig fram i ett patriarkaliskt samhälle? I en ny antologi om förskolans historia diskuteras bland annat bilden av förskolans hjältar.

Antologi om förskolans omvandlingar

Länge var förskolans historia ett bortglömt kapitel inom forskningen. En förklaring är givetvis det kvinnliga arbetets osynlighet i den traditionella historieskivningen. En annan är förskolans traditionellt låga status. Men under de senaste decennierna har det akademiska intresset för förskolan upplevt ett uppsving. Kvinno- och genusforskningen har växt och fått ökad betydelse. Förskolan har också blivit allt viktigare i den politiska debatten.

Det ökade akademiska intresset för förskolan kan också kopplas till förändringar inom historieforskningen. Istället för att enbart fokusera på eliterna har den under de senaste decennierna uppmärksammat de breda lagrens och de marginaliserade gruppernas historia. Detta har lett till att utbildningshistoriska fenomen placeras i sitt sociala, ekonomiska och politiska sammanhang.

Sedan 1970-talet har allt fler forskningsperspektiv tillkommit. I antologin "Förskolans aktörer: stat, kår och individ i förskolans historia" bidrar ett antal författare med olika infallsvinklar på förskolans förflutna. Boken kretsar kring några övergripande teman: stat, yrkeskår och individ. Trots de skilda perspektiven återkommer flera ämnen och frågeställningar i de olika avsnitten. Pedagogiska föregångare som syst-

rarna Moberg, Maria Montessori och Alva Myrdal diskuteras i flera av texterna.

Systrarna Moberg

Ett mycket intressant avsnitt är "Konstruktionen av utbildningshistoriens hjältar" av bokens redaktör Johannes Westberg. I detta kapitel beskriver han hur systrarna Ellen och Maria Moberg skildrats som pedagogiska hjältar under olika tider. Traditionen att skildra de stora människornas historia har kritiserats under senare tid. Man har påpekat likheterna med helgonbiografiernas beskrivningar. Man kan också tillskriva hjältarna visioner som skulle varit främmande för dem själva. Istället för att diskutera om systrarna Moberg var "stora" eller inte vill Westberg förstå det sociala sammanhang i vilket de har framstått som hjältar.

Därför har han studerat hur de skildrades under barnträdgårdsrörelsens begynnelse under 1900-talets första decennier. Tidens särartsideologi utgick från att det fanns tydliga och komplementära könsskillnader. I de tidiga berättelserna beskrivs systrarna Moberg framför allt som kärleksfulla och hängivna sitt kall – att uppfostra det uppväxande släktet. Berättelserna byggde ett monument som skildrade systrarnas storartade

Omslag till Förskolans aktörer.

arbete. Detta gjorde att barnträdgårdsrörelsens historia framträdde i en vacker dager.

Westberg ställer dessa berättelser mot avhandlingar skrivna under 1990- och det begynnande 2000-talet. Fortfarande framställs de som föredömen men idealen har förändrats. Nu beskrivs de enligt kvinnoforskningens traditioner som framhållit de starka kvinnornas betydelse i ett ojämnt samhälle. Beskrivningen passar också det samtida liberala entreprenörsidealet. Här framträder de samhällsnyttiga förnyarna som identifierar nya marknader, tar fighten och vågar steget.

En förskola för alla

Anne-Li Lindgrens text "Statlig utbildningsteve saluför idén om en förskola för alla" beskriver den roll utbildningsteve haft för att popularisera föreställningen att samhälls-
liga institutioner är mest lämpade att uppfostra små barn. För ungefär trettio år sedan var det fattiga eller ensamstående föräldrar som använde de offentliga institutionernas tjänster. Sedan dess har synen på relationen mellan välfärdsstaten, familjen och barnen förändrats. Idag går majoriteten av alla barn i offentligt finansierad förskoleverksamhet.

Lindgren menar att det var icke-kommersiella utbildningsprogram i Sveriges Radio som skapade och spred de föreställningar om föräldraskap och barn som möjliggjorde en omorganisering av familjelivet. Därför studerar hon teveserien "Små människor" som producerades 1971. Avsnittet beskriver hur programmen tecknade bilden av ett samhälle i förändring där de traditionella idealen om den goda kärnfamiljen skulle ersättas av en kollektiv barnavård. Att en sådan samhällsutveckling var önskvärd byggdes under av vetenskapliga argument. Barnen beskrevs som utrustade med ett socialt behov redan i tidig ålder, i motsats till tidigare uppfattningar. De skulle – idealiskt sett – tas om hand av utbildade experter i förskolan och egentligen borde också de egna föräldrarna genomgå föräldrautbildningar. Programmen riktade också uppmärksamheten på barnens potential som medel för att uppnå ett mer jämlikt samhälle. Barnen hade ännu inte blivit korrumperade av samhällets klass- och könsroller. På detta sätt kunde barnen vara ett slags förebilder som visade de vuxna vägen till ett bättre samhälle. Samtidigt hade barnen ett behov att träffa män i sin vardag. "En god far" skulle vara en icke-auktoritär kamrat till sitt barn. I programmen ställdes det icke-önskvärda traditionella vardagslivet mot det önskvärda och moderna. Samtidigt kunde programmen åter-

knyta till traditionella svenska värderingar om ett folkhem något som gjorde att tittarna kunde känna sig trygga med det nya budskapet.

Hur kan man sammanfatta den nya antologins betydelse? Bokens skribenter ger en god introduktion till den växande forskningen om förskolans historia. Den rekommenderas varmt till dem som vill veta mer om detta ämne. Men den som vill få en idé om hur en riktigt god förskola bör se ut får inte mycket vägledning. Historikerns roll är mer analytisk. En person som ser det relativa i våra föreställningar, men som kanske på grund av det kan

visa oss alternativa framtidsvägar.

Även ordet förskola har under tidernas lopp skiftat i betydelse. Redan på 1800-talet användes begreppet för att beskriva någon form av förberedande utbildning – men oavsett sammanhang. Hela livet kunde då ses som en förskola för evigheten.

Av Leif Jacobsson

Medarbetare på TAM-Arkiv och
fil.mag.i socialantropologi

Litteratur

Förskolans aktörer: Stat, kår och individ i förskolans historia.

Johannes Westberg (red).

Bild: Ingenjörförbundets arkiv. TAM-Arkiv.

Samhällets stöttepelare, reformarbetets pådrivare

Det har kommit ut en ny bok om TCO:s historia. Den har skrivits av historikern Uno Westerlund. Anders Björnsson har läst den.

Begreppet medelklass är besvärligt. Ännu A O Wallenberg, Enskilda Bankens grundare och Stockholms rikaste man, räknade sig till medelklassen. Ehuru biskopsson kunde han inte gärna kallas aristokrat. Visserligen bör man väl med Sten Carlssons terminologi kunna karakterisera honom som en ofrälse ståndsperson; men för att kunna göra sig politiskt gällande på ståndsriksdagens tid måste han skaffa sig burskap och låta välja in sig i borgarståndet som redare ifrån Sundsvall.

Ändå är det klart att Wallenberg tillhörde samhällets absoluta elit. Han styrde kapitalströmmar, ägde tidningar och påverkade opinionsbildningen, var vice ordförande i Stockholms stadsfullmäktige, såg till att sönerna fick fina positioner och döttrarna vackra giftermål.

När Uno Westerlund kallar TCO för en medelklassens organisation, måste man ha för ögonen att dess ledande skikt alltid har tillhört en social och politisk elit. Denna elit har haft sina rötter i ett svenskt folkrörelselandskap och många av dess framträdande medlemmar har sugits upp av politiska partier, från höger till vänster. TCO och dess medlemsförbund har, som Westerlund flerstädes noterar i sin bok, varit starkt pådrivande i samhällsfrågor – inte minst inom utbildnings- och jämställdhetspolitiken – men de har samtidigt fungerat som ”samhällets stöttepelare” och varit måna om att

inte ta ut svängarna i onödan.

Möjligen skulle man kunna säga att begreppet tjänsteman är minst lika besvärligt som begreppet medelklass. Typiskt nog utläses inte TCO numera, liksom inte heller förkortningen Saco, vilket nog beror på att både tjänsteman och akademiker har tömts på sina ursprungliga betydelser. Vilka var de då?

När en samlad akademikerrörelse började formeras, var akademiker i folkmun en beteckning på personer verksamma vid ett akademiskt lärosäte, antingen som lärare eller som studenter. Den fackliga organisationen bidrog till att hela yrkesgrupper som fått sin utbildning vid ett universitet kunde betecknas som akademiska eller som akademiker.

Tjänstemännens ursprung

Tjänstemannen har ett mera mångbottnat historiskt ursprung. Han har uppkommit dels i de moderna storföretagens kontors- och sedermera konstruktionsrum, dels i offentliga förvaltningar av olika slag, först och främst statliga och i tilltagande utsträckning primärkommunala, landstingskommunala och affärsdrivande. Förutom till de allra högsta civila och prästerliga ämbetsmannatjänsterna har akademisk utbildning inte varit något absolut kriterium; en inomverkskarriär har varit fullt möjlig även för den som saknat studentexamen. I än högre grad har långvägare kunnat slå sig fram inom

det privata näringslivet där akademiska meriter inte började efterfrågas på allvar förrän in på 1970-talet och inom vissa branscher inte ens idag.

En nationell tjänstemannarörelse av den typ vi har i Sverige är internationellt sett relativt ovanlig. Den återfinns i länder som Danmark och Finland. Annars är det vanliga att man har fristående yrkesorganisationer, som Storbritanniens mäktiga lärarförbund och Tysklands organisationer för ämbetsmän (*Beamte*) och privatanställda (*Angestellte*), eller att flertalet organiserade tjänstemän – och akademiker – har rymts inom fackliga centraler för samtliga löntagare, som i Norge. Med den svenska akademikerrörelsens rekrytering efter utbildning gick något sådant inte, eftersom många akademiskt utbildade länge kunde räknas som fria yrkesutövare. Och även om TCO-förbunden i huvudsak har varit organiserade längs industri- och inte längs yrkesförbundsprincipen, har det funnits betydande ”ojämnheter” i organisationsstrukturen: arbetsledarna som två gånger utträtt och en gång utesluts ur gemenskapen är det kanske tydligaste exemplet på detta. Att vissa yrkeskategorier är delade på Saco och TCO gör knappast saken enklare men samarbete över gränserna desto angelägnare.

Sin bok startar Westerlund naturligt nog med det moderna TCO:s födelse, hösten 1944. Vad som då

Bild från en rekryteringsskrift från 1951. TCO:s arkiv. TAM-Arkiv.

uppstod var en sammanslagning av Daco, De anställdas centralorganisation, som bildats i början av 1930-talet av ett antal förbund inom den enskilda sektorn, med Bankmannaförbundet under ledning av den dynamiske högermannen Victor von Zeipel som drivande motor, och Tjänstemännens Centralorganisation, som tillkom några år senare som en samlande kraft för stats-tjänstemän på lägre och mellannivå. Viktigaste frågan för alla var garanterad förhandlingsrätt (ännu inte full konflikträtt). Gamla TCO:s ordförande Ruben Wagnsson, socialdemokratisk riksdagsman och sedermera landshövding, blev också ordförande i det nya, fusionerade TCO. Det tycks från början ha varit en strävan från TCO-håll att inte stöta sig med den stora och inflytelserika Landsorganisationen – en av de viktigaste TCO-funktionärerna Valter Åman, direktör på 1950-talet, hämtades i själva verket från LO – men som Westerlund påpekar var

personsambandet mellan TCO och folkpartiet under de första decennierna påfallande (Gerda Höijer i Sjuksköterskeföreningen, Folke Nihlfors i SIF var båda riksdagsmän för detta parti). En vice ordförande i dåvarande högerpartiet, Folke Kyling från Sveriges Folkskolläraryrkeförbund, sedermera borgarråd i Stockholm, var med och bildade en facklig international vid 1950-talets början.

Rik på fakta

Det lånar sig inte att referera Uno Westerlunds bok. Den är överflödande rik på faktauppgifter och insiktsfulla skildringar inte bara av den organisatoriska utan också av samhällsutvecklingen. TCO har aldrig varit en huvudorganisation av LO:s eller Saco:s typ och endast vid ett tillfälle (1956) spelat en roll i en lönerörelse, och då en misslyckad sådan. Att centralorganisationens förhandlingsråd har varit "en naturlig arena för att diskutera lönepolitik och samhällsekonomiska förutsätt-

ningar (s. 98), låter som något av en förskönande omskrivning. Desto viktigare har ställningstaganden i andra för medlemmarna väsentliga frågor varit, såsom skatter (det har inte handlat om det totala skatte-trycket utan om en önskvärd förskjutning från direkt till indirekt beskattning), pensioner, försäkringar (det ständiga betonandet av inkomst-bortfallsprincipen som från 1990 mer och mer har kommit att undermineras, både i sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring). Eftersom TCO varit den kvinnligaste av de tre fackliga topporganisationerna är det inte märkligt att den kraftfullast drev kravet på sambeskattnings upphörande och på utbyggnad av barnomsorgen. Med en kvantitativ expansion av den högre utbildningen har tidigare låg- eller mellanutbildade TCO-medlemmar kunnat konkurrera om tjänster som de tidigare varit uteslagna från.

Författaren besitter en djup sakkunskap, som disputerad historiker men också som utredande tjänsteman och företrädare för den organisation han skriver om. Bokens kanske mest spännande kapitel, åtminstone för denna recensent, handlar om TCO:s internationella engagemang och om organisationens centrala betydelse för och inom Europafacket. Det blir totalt sett en fängslande berättelse om känt och okänt, en skicklig syntes av de organiserade intressenas period i svensk samhällsutveckling, på en lättillgänglig och behagfull prosa. Ett något kuriöst personregister ger ibland upphov till små leenden.

Av Anders Björnsson

Har utgivit arbeten om allmännyttigt bostadsbyggande, om svensk akademikerrörelse och om bondepolitik. Ledamot av TAM:s styrelse. Utsågs våren 2011 till filosofie hedersdoktor vid Göteborgs universitet.

Anmält arbete

Uno Westerlund, *En glansfull framtid. Ur TCO:s historia 1944–2010*. Premiss Förlag 2011. 213 s.

Ingenjörshistoria.se

En förnyad satsning på att levandegöra arkiv

En ny webbplats om ingenjörernas historia har nyligen blivit klar. Den är en del i TAM-Arkivs ambition att synliggöra våra medlemsorganisationers yrkesgrupper och stimulera till forskning. Projektledaren Jim Löfgren presenterar satsningen.

Med Lärarnas historia som publicerades våren 2010 berättade TAM-Arkiv om en hel yrkeskårs historia på webben. Ett av syftena var att få en första erfarenhet av detta nya sätt att synliggöra arkiv genom digitalisering av källdokument och historiskildring. Responsen på webbplatsen har varit positiv från lärarorganisationerna som varit beställare och från lärarutbildningar, och antalet forskningsbesök på lärarområdet har ökat vid TAM-Arkiv.

Under 2011 har TAM-Arkiv arbetat med en annan stor professionsgrupp, ingenjörerna, med anledning av att medlemmen Sveriges Ingenjörer firar sitt 150-årsjubileum. Det har resulterat i den nya webbplatsen ingenjorshistoria.se.

TAM-Arkiv och Sveriges Ingenjörer

Saco-förbundet Sveriges Ingenjörer blev TAM-medlem 2009. Därmed kom arkiven från dem och deras föregångare ända tillbaka till 1860-talet i TAM-Arkivs vård. Med hjälp av dessa källor har en berättelse om ingenjörernas historia vuxit fram. Det första steget var att ta fram innehåll och teman till en utställning som turnerat på Sveriges Ingenjörers medlemsevent i Sverige under jubileumsåret samt en visuell tidslinje

över ingenjörskonst till kampanjwebben Älskade ingenjör.

Detta utgjorde en upptakt till den fördjupade historiewebb om ingenjörerna som TAM-Arkiv och Sveriges Ingenjörer lanserar den 20 november 2011.

Ingenjörernas organisering

En stor del av denna historia handlar om Svenska Teknologföreningen, STF. Vid Teknologiska institutet, som sedan blev KTH, bildades 1861 den studentförening som senare blir till Svenska Teknologföreningen, en professionsförening med ett stort samhällsinflytande. Man värnade ingenjörsutbildningen och professionens ställning, bevakade och drev fram teknisk utveckling, bland annat som remissinstans på många teknikområden.

Bland medlemmarna fanns framstående namn som Gustaf Dalén, Lars Magnus Ericsson, Baltzar von Platen och Hannes Alfvén, bland de stora arkitekterna Ivar Tengbom, Ferdinand Boberg, Gunnar Asplund och Sven Markelius.

STF var en intresse- och yrkesorganisation. Facklig verksamhet aktualiserades och började diskuteras först efter andra världskriget. Därmed fanns grogrund för Sveriges Civilingenjörsförbund (CF) som bildades

1954, anslutet till Saco som hade bildats av yngre akademiker 1947. Till slut fusionerade STF och CF 1974. Intressefrågor drev även TLI, Tekniska Läroverkens Ingenjörsförbund, som bildades 1941 men inte blev ett fackförbund förrän 1967, från 1989 Ingenjörsförbundet. Men även TCO-förbundet Sif organiserade civilingenjörer och spelade en central roll för kollektivavtalen fram till det att PTK bildades. År 2007 bildades Sveriges Ingenjörer genom CF:s samgående med Ingenjörsförbundet. Man organiserar idag cirka 130 000 högskoleutbildade ingenjörer.

Ingenjorshistoria.se

Ingenjorshistoria.se ger en rad perspektiv på ingenjörsgruppernas historia. Teman och ämnen har vuxit fram genom projektets forskningsanknutna referensgrupp och i det levande mötet med arkivmaterialet.

Teknikhistorikern Maja Fjaestad har gjort undersökningar av några intressanta skeden i ingenjörernas professions- och organisationshistoria genom att forska i källdokumenten på TAM-Arkiv. Ett exempel är diskussionerna kring den så kallade hederskodex med en yrkesetik för ingenjörer som STF tog fram 1929, ett tydligt steg i professionalisering-

webbplats: ingenjorshistoria.se

en. Maja Fjaestad beskriver även ingenjörroller som "innovatören" eller "samhällsingenjören" med en möjlig motvikt i den "politiska ingenjören", där nobelpristagaren Hannes Alfvén och dennes ställningstagande mot kärnkraft är ett exempel.

Under rubriken "Organisering" behandlas ingenjörsgruppernas föreningar och organisationer såsom de vuxit fram och förändrats från 1860-talet fram tills idag. Det är en sammansatt bild av studentföreningar, högskole-, instituts- och läroverksingenjörer, starka professionsföreningar som STF och facklig organisationsutveckling genom Sveriges Civilingenjörsförbund och Ingenjörsförbundet.

Katarina Ek-Nilsson, fil. dr. i etnologi, gör några nya läsningar av de civilingenjörshistoriska berättelser som Nordiska museet samlade in 1991, med dess levande, personliga erfarenheter av yrkesidentitet. Kreativitet och skaparglädje i yrket är ett tema, att ingenjörssyrket har en dubbelhet i det praktiska och akademiska är ett annat. Genus- och klassperspektiv

framträder också ur berättelserna.

TAM-Arkivs arkivarie Josabeth Leidi har arbetat med en pedagogisk ambition och metod att presentera och beskriva serier av originalhandlingar, där dokument enkelt kan öppnas och läsas på webbplatsen och besökaren ges en möjlighet att till exempel i STF:s välskrivna verksamhetsberättelser göra sina egna tidsresor. Detta är ett sätt att levandegöra arkiven, som utöver att rikta sig till redan vana forskare, har potential att erbjuda till exempel gymnasie- och universitetsstudenter en ingång till arkivens möjligheter.

Projektet

Webbprojektet har genomförts på betydligt kortare tid än det tidigare och större projektet Lärarnas historia. En liten men sammansvetsad arbetsgrupp på TAM-Arkiv och konsulterade skribenter har arbetat på plats med tillgång till arkiven. Referensgruppen har bestått av personer från Sveriges Ingenjörer, KTH, Nordiska museet, Tekniska museet och Centrum för Näringslivshistoria samt Tema Teknik och social förändring vid Linköpings universitet. Arbetet och diskussionerna har skett relativt informellt vilket medfört både kreativitet och en kortare väg till resultat.

Webbutveckling

TAM-Arkiv har i samarbete mellan egen IT-kompetens och en extern konsult vidareutvecklat webbplattformen från Lärarnas historia samt tagit fram lösningar för hantering av de digitaliserade dokumenten med metadata och arkivkopplingar.

Omsorg har lagts ned på att gränssnittet till "pilotwebben" Ingenjörshistoria ska vara enkelt, med få steg för användaren till att till exempel öppna ett dokument. En önskad effekt av att publicera källdokument på webben, något som allt fler kulturinstitutioner arbetar med, är att leda till mer sökorienterad trafik. Med en historiewebb att landa på, kan en hel historisk berättelse fås kring ett enskilt arkivdokument som man har googlat fram.

Systemet kommer att fortsätta användas till en helt ny webbplats för TAM-Arkiv (planerad till vintern 2012) med möjligheter till profilsidor för medlemmarna och projektwebbar som Ingenjörshistoria.

Förnybara källor

TAM-Arkivs uppgift är att synliggöra och berätta medlemsorganisationernas och yrkesgruppens kollektiva historia. Arkiven kan upplevas som en slutet och okänd miljö. Förhoppningen är att arkivrelaterad webbpublicering som Ingenjörshistoria ska väcka arkiven till nytt liv, bidra till historisk kunskap och medvetenhet för fler samt leda till ökad forskning.

De historiker som hittills skrivits om TAM-Arkivs medlemmar kan alltid kompletteras och utvidgas genom nya undersökningar av källorna. Personer som ännu minns i organisationerna kan dessutom aktiveras och bidra till ny dokumentation och arkivbildning.

Historien är inte färdigskriven, inte heller färdigläst eller färdigtänkt. Nya frågor kan ständigt ställas till urkunderna.

Jim Löfgren

Arkivarie och projektledare

Ingenjör i arbete. Bild från Svenska Teknologföreningens skolkampanj "Morgondagens män", 1959.

Digital arkivering på TAM-Arkiv

Senaste decenniet har det börjat spridas en viss diffus medvetenhet i samhället om att en stor del av dagens information som lagras i IT-system, på disketter och skivor snabbt försvinner. Att digitala foton, dokument och databaser förstörs inom några tiotal år, om inget görs. Detta till skillnad från medeltida runstenar som fortfarande kan läsas.

”Det digitala mörkret” (”The Digital Darkness”) breder idag ut sig, eftersom många företag och föreningar ofta inte är beredda att investera i digital arkivering. Man stoppar huvudet i sanden som en struts och hoppas att problemen ska lösa sig själva. Situationen är något bättre vid statliga myndigheter och inom en del kommuner, då deras digitala arkivering regleras genom lagkrav. Sedan 1980-talet arbetar TAM-Arkiv med att bevara de svenska tjänstemanna- och akademikerörelsernas historia, dess kollektiva minne. Detta görs främst genom att ta emot, vårda och presentera arkivmaterial från nationella akademiker- och tjänstemannaförbund och föreningar. Inkommet arkivmaterial bestod ursprungligen av pappersdokument, pappersfotografier, videokassetter och ljudband. Under senare år har det dessutom blivit allt vanligare med leveranser av information på digitala media som disketter, minnesstickor, CD-skivor och magnetband. I nästan alla fall har dessa digitala arkivleveranser inkommit inslängda i mappar, kuvert och kartonger utan någon tanke på att dessa ofta inte är läsbara efter bara tio år. Den korta livslängden beror på tempot i den teknologiska IT-utvecklingen.

Skapandet av en digital arkivdepå

På grund av den ökande mängden av digitala leveranser har TAM-Arkiv påbörjat ett långsiktigt viktigt utvecklingsarbete med att ta fram rutiner, metoder och enklare verktyg för digital arkivering. Syftet är att säkerställa att förbundens digitala foton, filmer, tidningar, databaser, avtal och ärenden bevaras till framtiden. Det hela handlar om att bygga upp en ny arkivdepå, en arkivdepå för digital information, samtidigt som arkivdepån för pappersdokument och pappersfotografier finns kvar.

Som ett led i att skapa en digital arkivdepå har vi över åren genomfört ett antal olika aktiviteter. Exempelvis har TAM-Arkiv för första gången deltagit i ett EU-projekt runt ett digitalt arkiveringsverktyg och i en statlig förstudie vilken studerade behovet av nationellt enhetliga digitala arkivdepåer. Sedan tidigare kan även nämnas att TAM-Arkiv var en av de första organisationerna i Sverige som prövade långtidslagring av hemsidor redan år 1999. Resultatet i form av nedladdade hemsidor från dåtidens tjänstemannaförbund kan fortfarande ses vid TAM-Arkiv. Den tidigaste bevarade digitala leveransen är för övrigt från mitten av 1990-talet.

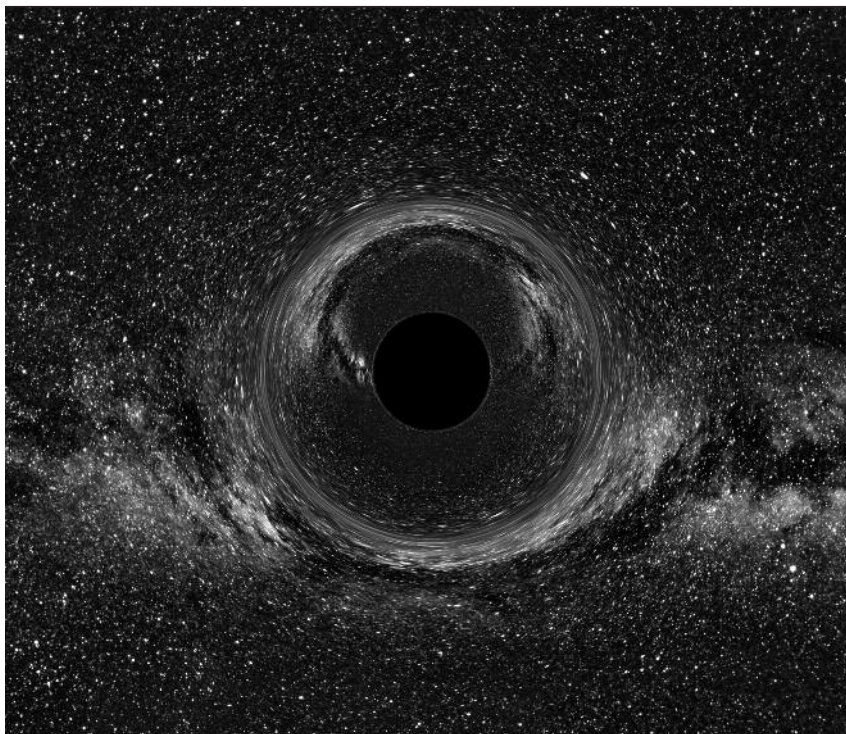
EU-projektet Protage

TAM-Arkiv hade förmånen av att år 2010 få delta i EU-projektet Protage som leddes av svenska Riksarkivet. I detta projekt prövades nya idéer kring att utbyta erfarenheter runt digital arkivvård mellan människor och även mellan program. En av visionerna för detta arbete var att den vanliga användaren skulle få ett enkelt program för att få en automatisk arkivhantering av det hon lagrat på sin dator. Ungefär som att ha en arkivarie som automatiskt såg till att alla filer som fanns på datorn gick att läsa och hitta även om 50 år. Projektet involverade deltagare från ett flertal europeiska länder. Resultaten från projektet var flera, inte minst att det gick att konstatera att det är mycket svårt att automatisera digital arkivvård. Digital arkivering kräver en kombination av sakkunskap, IT-verktyg, genomtänkt planering och nedlagd arbetsstid. En möjlig spin-off från projektet kan bli att det i framtiden tas fram verktyg som kan mäta tillståndet för hur väl eller illa som informationen hanteras i en organisation.

För mer information, se <http://www.protage.eu/>

Förstudien om digital arkivering och ärendehantering

För två år sedan skapade regeringen en tillfällig myndighet kallad E-delegationen. E-delegationen har fått i uppgift i att se hur man kan förbättra den digitala informationshanter-

I framtiden riskerar vi ett digitalt "svart hål" där endast informationsrester blir kvar vid händelsehorisonten. Bild: Wikipedia Commons.

ingen inom offentlig sektor och hur digital information lättare kan kommuniceras till allmänhet och företag. Idag saknas i många fall nationella standarder och enhetliga metoder för hur digital informationshantering ska ske. Detta gör att det är svårt att utbyta information mellan myndigheter, och mellan myndigheter och allmänhet. Exempelvis har det nu i tiotals år varit svårt att skicka digitala patientjournaler mellan sjukhus och vårdcentraler, eftersom det inte finns en gemensam grundsyn på hur en digital patientjournal ska se ut och skapas. Bristen på enhetlighet drabbar även arkivsektorn. Få organisationer har idag en genomtänkt plan för hur digital information ska arkiveras. Situationen är bättre inom statlig sektor jämfört med enskild sektor, såsom exempelvis inom folkrörelser och fackföreningsrörelsen. Inom enskild sektor är man oftast relativt omedveten om hur man ska arkivera digital information. E-delegationen har initierat ett antal förstudier om hur man kan förbättra olika delar inom den digitala sfären. I en av förstudierna som rörde digital arkivering och ärende-

hantering deltog TAM-Arkiv. Noteras kan att TAM-Arkiv var den enda organisation utanför offentlig sektor som fick delta i arbetet, till följd av den kompetens som finns vid TAM-Arkiv inom området digital arkivering. I denna förstudie deltog ett trettiotal experter från olika organisationer och resultatet från arbetet kan laddas ner från Riksarkivets hemsida, <http://www.riksarkivet.se/>

Vi vid TAM-Arkiv hoppas att de närmaste åren få möjlighet att fortsätta bygga upp grunden till en digital arkivdepå. Kapaciteten och hur snabbt en sådan digital depå kan skapas är dock beroende av att finansiering tillkommer, likt alla projekt. I dagsläget handlar det i realiteten om att "trolla med knäna", använda öppen källkod, återanvända gamla datorer och ta fram styrdokument när möjlighet ges mellan dagliga rutinsysslor och olika projekt. Med andra ord en form av ingen-budget-projekt med mycket entusiasm.

Av Magnus Wåhlberg

informationsarkitekt vid TAM-Arkiv

Journalisthistoria

En av TAM-Arkivs trognaste besökare, Gudrun Hjelte, har efter en lång tid av studier av arkivet för Stockholmsjournalisternas pensionärsförening, SJS, skrivit föreningens historik.

Det är inte så vanligt att historiken över fackförbundens pensionärs- eller seniorverksamhet skrivs. Det är därför glädjande att Gudrun Hjelte skrivit Stockholmsjournalisternas historia.

Historiken är kronologiskt uppbyggd och är främst baserad på verksamhetsberättelser och protokoll.

Föreningen har haft en omfattande verksamhet av både rent social karaktär och ren utbildning med flera kvalificerade inbjudna talare.

Av intresse är också beskrivningen av relationerna till Journalistförbundet. Ska seniorerna till exempel ha rösträtt i förbundet?

Många kända journalistprofiler har varit ordföranden för SJS vilket i sig är en garant för att föreningens lilla arkiv skall vara mycket intressant.

Nyförvärv av pedagogisk litteratur

TAM-Arkiv är inte enbart ett arkiv. Vi har även ett bibliotek. Fast det är litet håller det en hög kvalitet. Denna höga kvalitet har under de senaste åren höjts genom accession av olika boksamlingar.

I stor utsträckning har dessa täckt in området undervisning/skola/pedagogik. Sambandet med vår framgångsrika nätsatsning på lärarhistoria, www.lararnashistoria.se, är helt klar.

TAM-Arkiv har bland annat fått in den kände pedagogen Sixten Marklunds arkiv med framför allt en mycket stor boksamling. Ett annat exempel är att intressant litteratur om de nordiska ländernas och Tysklands folkhögskolor nyligen förvärvats. Men detta är endast några exempel på all den litteratur om pedagogik som kommit in under senare tid. I framtiden finns det skäl att återkomma i frågan. Men redan nu kan vi konstatera att TAM-Arkiv har en samling av skol- och utbildningslitteratur som torde vara helt enastående!

I år firar Svenska Barnmorskeförbundet 125 år. Samtidigt uppmärksammar vi att det är 300 år sedan Sverige fick sina första formellt utbildade barnmorskor.

Sveriges barnmorskor 300 år

År 1711 fick jordegummorna i Stockholm lova och svära en ed för att få rätten att utöva sitt ämbete, år 1777 kom ett barnmorskereglemente för hela riket. Men det började ännu tidigare...

Extract af Kongl. Majts i nåder utgifne Medicinal Ordning/ den 30 oktober år 1688.

På några sekunder far tankarna genom huvudet. Att hålla i ett dokument från år 1688 får det att svindla. Dels av att fysiskt ta i något så gammalt, man känner lukten, dels av alla frågor det väcker. Vem skrev detta? Hur många har hållit i det? Vem ägde och läste det först? Vad hette hon? Hur och var arbetade hon? Vad hände?

I samband med firandet gav Svenska Barnmorskeförbundet ut en jubileumsbok. Med text och bild berättar vi barnmorskans historia. Vi skildrar kvinnor, föderskor och deras barnmorskor ur olika infallsvinklar och från olika tidsepoker. Inför detta arbete gick jag igenom de fotografier och handlingar som förvarades på Svenska Barnmorskeförbundets kansli. Jag hittade material som vi nästan glömt att vi hade i vår ägo. Jag packade ned allt i min väska och åkte till TAM-Arkiv. Väl där insåg jag att vi är många som fascinerats av gamla dokument. När bomullsvanternarna kommit på, vred och vände vi på det gamla papperet. Tänk att det finns kvar efter alla dessa år...

Barnmorskekompetens

I sökandet på TAM-Arkiv hittade jag också material samlat efter Anna Green i Trosa. En kollega från en annan tid. Där fanns en förlossningsberättelse från elevtiden, Barnmorske-bref med lacksigill daterat Stockholm 21 juni 1879, Svensk författningssamling från 1856 och 1881, Handbok för vaccinatörer och hennes Dagböcker. Tillsammans berättar de om en barnmorskas liv, yrke, ansvar och kompetens.

Men det fanns mer i våra samlingar. Läkaren Johan von Hoorn har kallats den svenska obstetrikens fader eftersom han drev igenom och startade den första formella barnmorskeutbildningen i Stockholm. Han skrev också läroböcker i ämnet. I boken Siphra och Pua, andra upplagan från 1719 kan vi läsa om barnmorskans ämbete.

Fråga: Vad är en barnmorskas ämbete? Svar: Med gott råd bistå en havande; hjälpa en vändande; och efter förlossningen sköta barna-qvinnan och barnet.

Fråga: Var igenom kommer Jordegumman till denna sin konst? Svar: Igenom undervisning och övning.

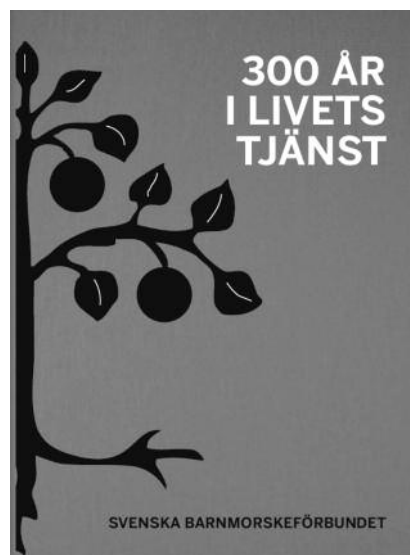
Fråga: Varpå grunda sig dessa bägge? Svar: På Anatomien och Undersökningen.

Idag sammanfattas barnmorskans kompetens i sexuell och reproduktiv hälsa, forskning, utveckling och utbildning samt ledning och organisation. Istället för att svära en Ed säger vi att helhetssyn och etiskt förhåll-

ningssätt ska ligga till grund för och genomsyra samtliga områden.

Hemlig förlossning

År 1881 ålades barnmorskan att föra journal; Dagboken. En journal som i mångt och mycket innehåller samma slags uppgifter som vi barnmorskor än idag dokumenterar. Det här språket förstår jag och jag kan tolka det. Men en sak är annorlunda. I Anna Greens Dagbok nr 1 från år 1881, det år då Dagboken blev obligatorisk, finns anteckningen Okänd barnaföderska som kunde användas vid en "hemlig förlossning". Denna 23-åriga okända barnaföderska föder en levande flicka i fullgången tid och barnsängsqvinnan tillfrisknar. Vem var hon, barnaföderskan? Varför valde hon att föda i hemlighet? Och vad blev det av hennes flicka?

Jubileumsbokens omslag.

Jordemodern

Jordemodern – Månadsskrift för Barnmorskor utkom första gången i januari 1888. Den första texten handlar om behovet av facktidsskrifter. Ju mer ett yrke vilar på verklig vetenskap som oavbrutet går framåt, desto större blir behovet. Texten skulle kunna skrivas idag, även om vi kanske skulle formulera det med andra ord. Jordemodern är fortfarande barnmorskornas egen tidskrift med bibehållet format och logotyp.

Barnmorskans historia är allas vår historia

Att läsa gamla dokument och titta på fotografier är att göra en resa i tiden. Det ger tillfälle att reflektera och få perspektiv på tillvaron och vår nutid.

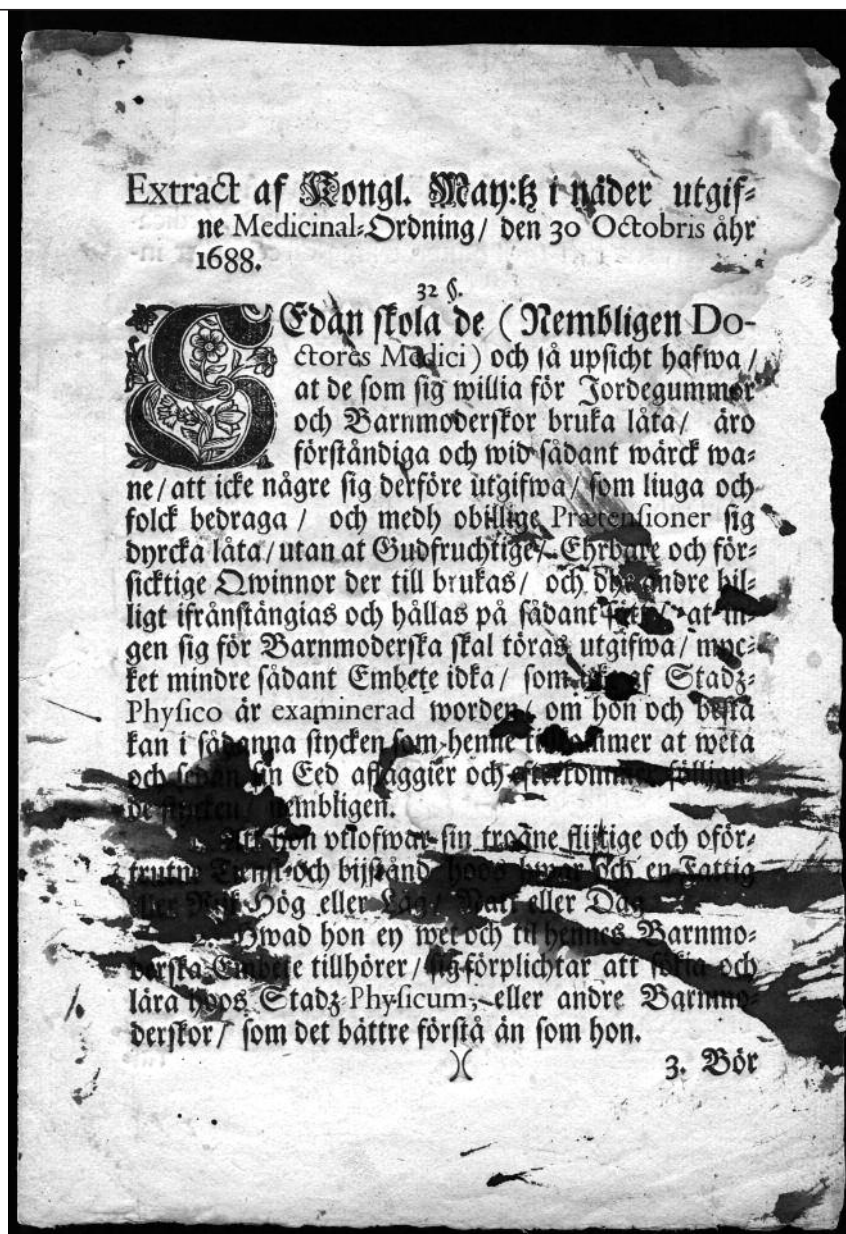
Sverige var en gång ett fattigt land med hög mödradödlighet och spädbarnsdödlighet. Människor bodde i glesbygd utan fungerande infrastruktur, men städerna började växa. Fattigdom, undernäring och trångboddhet bidrog till sjuklighet. Tro på övernaturliga makter och väsen var vanligt och kvacksalveri var utbrett. Religionen och kyrkan utövade makt och kontroll. Någon modern medicin fanns det inte. Läkarna var få och sjukhusen i första hand till för undervisning i städerna.

Så här ser det fortfarande ut på flera håll i världen. Men man kan lära av historien. När barnmorskor utbildades och bistod vid hemförlossningar minskade mödradödligheten i Sverige. Och när mammor överlever klarar sig också barnen bättre.

Det går att förändra och idag vet vi vad som krävs. Den svenska barnmorskans resa kan även andra länders barnmorskor göra. Om det och mycket annat handlar Svenska Barnmorskeförbundets jubileumsbok *300 år i livets tjänst*. Boken finns till försäljning på Svenska Barnmorskeförbundets kansli och via hemsidan www.barnmorskeforbundet.se.

Barnmorskor berättar

Under 2011 har Jordemodern uppmuntrat barnmorskor att skriva och

På TAM-Arkiv finns spännande dokument. Det här är från 1688.

Källa: Svenska Barnmorskeförbundets arkiv.TAM-Arkiv.

berätta. Två av dessa levnadsberättelser finns med i jubileumsboken, och två nummer av Jordemodern har under året publicerat flera texter och bilder. Alla bidrag kommer att arkiveras på TAM-arkiv.

Dåtid-nutid-framtid

Vad hände då med alla gamla dokument som vi hittade på kansliet? Jo, vi fick hjälp att arkivera dem i Svenska Barnmorskeförbundets samlingar på TAM-Arkiv. Tillgängliga för alla som vill skriva och forska eller bara titta och läsa och göra en resa i tiden.

Av Margareta Rehn

Leg. sjuksköterska/Leg. barnmorska
Chefredaktör/handläggare, Jordemodern
Svenska Barnmorskeförbundet
margareta.rehn@barnmorskeforbundet.se
www.barnmorskeforbundet.se

Litteratur

300 år i livets tjänst, barnmorskornas jubileumsbok, innehåller spännande berättelser och kraftfulla bildreportage om kvinnoliv, barnaföderskor och barnmorskor i Sverige, Kam bodja, Moçambique, Afghanistan och på Grönland. I dåtid och nutid – med sikte mot framtiden och mil-lenniemålet att minska mödradödligheten i världen.

Hur ska det gå med Pinnebergs?

Scenen är Weimarrepublikens Tyskland. Tiden är 1932, året innan Hitler tar makten. Författaren Hans Fallada har just givit ut en succéroman: "Kleiner Mann, was nun", i svensk översättning "Hur ska det gå med Pinnebergs?" – en bok som skulle ge eko i samhällsdebatten i årtionden framöver.

Jag har funnit ordet "Pinneberg" många gånger – i tidiga nummer av TCO-tidningen liksom i andra äldre skrifter om tjänstemannarörelsen. Givetvis kan man då undra: vad gjorde samtiden så betagen i denna berättelse? Har den någonting att säga även dagens människor?

I Mellankrigstidens Tyskland var tjänstemännen en grupp fylld med socialt och politiskt sprängstoff. I dramats mitt träder just en tjänsteman fram – kontoristen Johannes Pinneberg och hans familj. I historiens inledning är Pinneberg bokhållare i butiksägaren Kleinholz spannmålsaffär. Tidigt i skildringen gifter han sig med arbetardottern "Lämmchen" och tillsammans väntar de ett litet barn – Palten.

Det är den "lilla människan" som är i centrum för skildringen. Till skillnad från Lämmchens far och bröder som är traditionella arbetare med sin i samhället tydligare sociala roll, blir Johannes och hans grupp av tjänstemän, försäljare, bokhållare m.m. något slags mellanting – inte arbetare, men inte heller en del av det etablerade borgerliga samhället. Han tillhörde därmed ett socialt skikt som hade vuxit starkt i antal sedan slutet av 1800-talet.

Att Johannes identifierar sig som tjänsteman blir tydligt i en tidig scen då han möter sina svärföräldrar. "Lämmchens" far förebrår honom hans inställning. Varför får han inte

övertidsersättning som arbetarna får? Och han har själv svaret: för att de inte håller ihop fackligt mot sina arbetsgivare, det är på grund av att de inte visar solidaritet. Johannes är också organiserad, men i en yrkesförening.

Fadern kritiserar honom också för att han köpt en dyr kostym. Johannes är nämligen ingen höglönlönad person – med sådana vanor, hur ska han då kunna försörja sin familj? Men detta sammanhänger med hans identitet som tjänsteman. Att vara tjänsteman var nämligen, som en tysk historiker uttryckte det inte endast ett arbete utan "en allomfattande existensform i vilket sociala, kulturella och politiska dimensioner sammanstrålar på ett speciellt sätt". Det var ett sätt att leva, att förhålla sig till tillvaron i stort.

Det framgår att även Johannes ibland vill vara en del av en grupp som är "för mer". Men livet hårdnar för honom. Han mister sin anställning som bokhållare, flyttar till Berlin, där han får arbete som klädförsäljare. Även här behandlar arbetsgivaren de anställda illa. Inom Mandels kollektionsfirma ökas försäljningskvoten som de arma försäljarna ska uppnå. Till slut när han i sin iver att få sälja några kläder blir påträngande mot en kund blir han bryskt uppsagt.

Då Johannes definitivt blir arbetslös förändras rollerna inom fa-

miljen. Hustrun "Lämmchen" blir nu familjeförsörjaren. Det är hon som stickar strumpor åt omkringboende familjer för att förtjäna de mark de så väl behöver nu när de fått ett barn. Balansräkningen med pengarna, en ständig oro har blivit en del av deras liv.

Kärleken – trots allt

Men bakom familjens alla umbäranden i mellankrigstiden Tyskland skildrar boken om Pinneberg också något annat: det lilla livet, kärleken till de närmaste – det enda som betyder någonting. I den alltför trånga krukans växer ändå hoppets gröna skott fram. Kärnfamiljen skildras i en rörande dager, den lille Palten får sin första tand. Det är i ett sådant rum av vardagspoesi som Fallada låter sin berättelse växa fram.

Familjen Pinneberg söker ändå alltid leva ett hederligt liv. Mot denna inställning låter Fallada en del mer eller mindre skumma karaktärer träda fram: Pinnebergs mor och hennes kumpaner som trixar och fixar sig fram i tillvaron.

Under mellankrigstiden uppkom en "tjänstemannafråga" där en del tjänstemän kom att få lönesänkningar eller bli arbetslösa. Att förstå dessa politiskt hemlösa skikt av tjänstemän är en av nycklarna för att förstå nazismens maktövertagande under mellankrigstiden. Romanen om Pinneberg ger en lägre tysk tjänste-

mans livssituation kött och blod.

Författaren Hans Fallada hade själv arbetat inom många branscher: bland annat som kontorist, förvaltare och reporter. Han hade en lite ambivalent inställning: trots att han inte alls sympatiserade med nazismen, valde han att inte gå i exil. Han fortsatte att verka som författare i Hitlers Tyskland, trots att han sågs som delvis suspekt och ibland blev arresterad.

Även i Sverige var tjänstemannafrågan en verklighet. Även här kände sig många tjänstemän politiskt rotlösa. De kände sig hemma varken

inom de kroppsarbetandes skara eller som en del av någon storfinans. De sökte stöd för tjänstemännens speciella intressefrågor inom olika etablerade partier. Vissa hade också i Sverige sympatier med Mussolinis eller Hitlers politiska budskap om korporatism och "klassfred". Det var under 1930-talet som det stod klart att utvecklingen inte skulle ta denna vändning i Sverige.

En sentida läsare kan möjligen finna ett löjets skimmer ibland över Pinnebergs lite småborgerliga fasad mot bakgrund av det hårda levnadsödet. Men en samtida betraktare –

en läsare på 30-talet – uppfattade skildringen annorlunda. De kunde i Hans Fallada se en skribent som vände ryggen åt de stora och sensationella händelserna för att skildra den alldagliga kontoristen Pinneberg. En författare med blick för de små rättslösa existenserna och en motsvarande misstro mot den praktiska framgångens svindel.

Den gamla intrigen om Pinneberg kunde kanske falla i glömska om det inte vore så att karaktärerna vore så lätt att känna igen – även för en nutida läsare: miljön i Kleinoltz spannmålsaffär eller Mandels kollektionsfirma, relationerna mellan arbetskamrater; enskilda individers rättslöshet, eller de små familjehändelsernas obestridda poesi – alla kan de framkalla igenkänningsklara bilder.

"Hur ska det gå för Pinnebergs?" slutar i ett frågetecken. Vi får aldrig riktigt reda på hur det går för familjen Pinneberg. Får Johannes arbete till slut eller inte? Detta lämnar Fallada åt läsarens fantasi. Och det är kanske därför vi inte borde glömma den, så oviss som framtiden är. Vem vet om historien, krisen på 30-talet eller tjänstemannafrågan återvänder. Det vore förvisso ett tragiskt öde.

Kanske handlar mycket om förmågan att förstå sig något som är annorlunda. I Johannes sista episod i Mandels affär möter han en skådespelare. Istället för att fråga efter kläder säger han "Får jag lov att fråga, om ni är ägare till någon fantasi?" Det är en retfull, arrogant kund Johannes möter. Det är ett möte mellan en konstnär och en tjänsteman. Men frågan återstår: hur ska det gå med Pinnebergs?

Av Leif Jacobsson

Medarbetare på TAM-Arkiv och
fil.mag. i socialantropologi

Litteratur

Hur ska det gå med Pinnebergs?
Hans Fallada. 1933. Stockholm.
Bonniers Boktryckeri, (Första svenska upplagan).

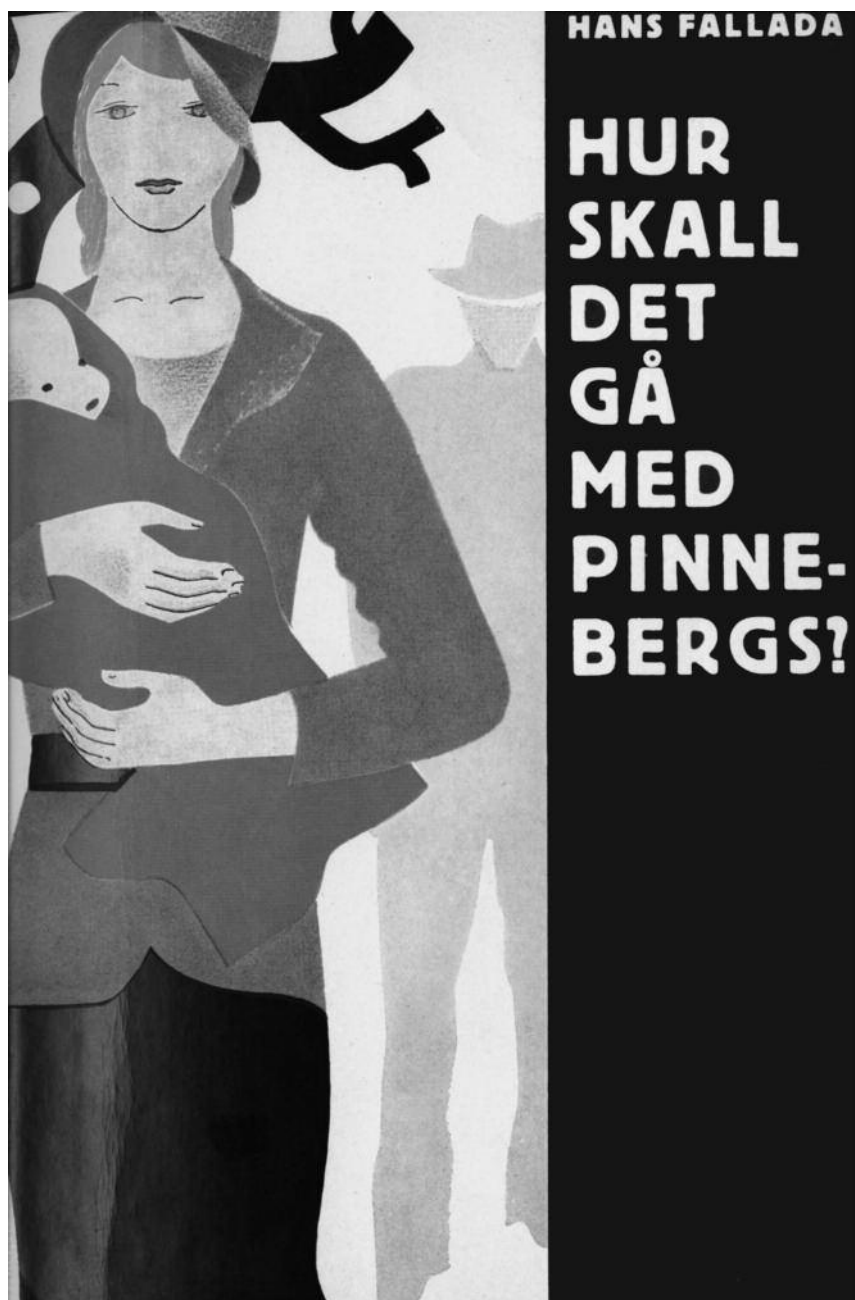

Foto: Björn Enström

Gud har i sin fotografiateljé
ett mörkrum som heter Getsemane

Där växer det klara bilder fram
för den som är lugn och allvarsam

Nils Ferlin

TAM-Arkiv

Post- och besöksadress: Grindstuvägen 48-50. 167 33 Bromma

Telefon växel: 08-54 54 15 60. Telefax: 08-31 71 76

E-post: tam-arkiv@tam-arkiv.se

Hemsida: www.tam-arkiv.se

Postgiro: 487 40 99-7